

(Molawana wa 2)

DINTLHA TSA BOTLHOKWA TSA MOLAO WA THAPO, 1997

TSHOSOBANYO E TSHWANETSE GO TSHOLWA KE MOTHAPI GO YA KA KAROLO 30 YA MOLAO.

Se se latelang ke tshosobanyo ya dikarolwana tsa Botlhokwa tsa Molao wa Thapo, 1997, jaaka o tihabolotswe.

1. TIRAGATSO YA MOLAO: KAROLO YA 3

Molao o, o ama badiri le bathapi botlhe kwa ntle ga maloko a Matsholotshireletso a Bosetšhaba, Makala a tsa Matlhale, Lekala la tsa Botlhodi la Aforika Borwa, le badiri bao e leng baithaopi ba ba sa duelweng ba ba direlang mokgatlho o o thuang fela.

Dintlha tsa botlhokwa tsa thapo tse di leng mo Molaong di dira jaaka karolo ya tumalano ya thapo ya badiri e e leng mo Molaong. Dingwe tsa dintlha tse, fela e seng tsotlhe, di ka fetolwa ka bongwe kgotsa ka ditumalano ka kakaretso go latela ditshiamelo tsa Molao (Bona temana ya 7 kwa tlase) .

2. TAOLO YA DINAKO TSA GO DIRA: KGAOLO YA BOBEDI

2.1 Tiragatso

Kgaolo e ga e ame badiri bagolo ba bolaodi, badiri ba ba dirang jaaka barekisi mme ba tsamaya mafelo ka mafelo, mme dinako tsa bona tsa tiro di le ka fa tlase ga diura tse di 24 ka kgwedi.

2.2. Dinako tsa go dira tsa tlwaelo: Karolo 9

Ga go mothapi yo o tla kopang kgotsa a dumelele modiri go dira go feta:

- (a) diura di le 45 ka beke;
- (b) diura di le robongwe ka letsatsi fa modiri a dira malatsi a matlhano kgotsa ka fa tlase ga botlhano ka beke, kgotsa
- (c) diura di le robedi ka letsatsi lepe fa modiri a dira malatsi a a fetang a matlhano ka beke.

2.3. Nako e e okeditsweng: Karolo 10

2.3.1 Mothapi ga a dumelelwa go kopa kgotsa go letlelela modiri go:

- (a) dira nako e e tlotseng kwa ntle ga fa go dumelanwe;

(b) dira go feta:

- (i) diura tse tharo tsa nako e e okeditsweng ka letsatsi; kgotsa
- (ii) diura tse di lesome tsa nako e e okeditsweng ka beke.

2.3.2 Tumulano e ka se batle kgotsa ya letla gore modiri a dire go feta diura di le 12 ka letsatsi lepe.

2.3.3 Tumulano e e utlwanetsweng e ka oketsa nako e e okeditsweng go ya go diura di le 15 ka beke go fitlha dikgwedi tse pedi mo pakeng nngwe le nngwe ya dikgwedi di le 12.

2.3.4 Nako e e okeditsweng e tshwanetse go duelwa ga 1.5 go boeletsa madi a a duelwang ka tlwaelo kgotsa modiri a ka dumela go newa malatsi a khunologo a a duelwang.

2.4 Beke ya tiro e e sosobantsweng: Karolo 11

2.4.1 Modiri a ka dira diura tse di 12 ka letsatsi a sa duelwe madi a nako e e okeditsweng fela fa go le tumalano e e kwetsweng gareng ga gagwe le mothapi.

2.4.2 Tumulano e, e ka se batle kgotsa dumelele modiri go dira go:

- (a) feta diura di le 45 ka beke;
- (b) feta diura di le lesome tsa nako e e okeditsweng ka beke epe; kgotsa
- (c) feta malatsi a le matlhano ka beke.

2.5 Tekatekanyo ya diura tsa tiro: Karolo 12

2.5.1 Tumulano e e tlhakanetsweng e ka dumelela diura tsa tiro go lekalekangwa go fitlha go kgwedi tse nne.

2.5.2 Modiri yo o golegwang ke tumalano ya go nna jalo e e utlwanetsweng ya nako ya go dira, ga a dumelelwa go dira go feta:

- (a) selekanyo sa diura di le 45 ka beke tsa nako e e tlwaelegileng go nako yotlhe ya tumalano;
- (b) selekanyo sa diura di le tlhano tsa nako e e okeditsweng ka beke go nako yotlhe ya tumalano.

2.6 Dinako tsa go ja: Karolo 14

2.6.1 Modiri o tshwanetse go bona nako ya go ja ya metsotso e le 60 morago ga go dira diura di le tlhano.

2.6.2 Tumulano e e kwadilweng e ka:

- (a) fokotsa nako ya dijo go ya go metsotso e le 30;
- (b) nn le nako ya dijo ya badiri ba ba dirang kwa tlase ga diura di le thataro ka letsatsi.

**2.7. Dinako tsa go ikhutsa tsa letsatsi lengwe le lengwe le tsa beke:
Karolo 15**

Modiri o tshwanetse go nna le nako ya go ikhutsa ya diura tse di 12 ka tatelano letsatsi lengwe le lengwe le ya ura tse 36 ka tatelano ka beke go tsenyeletswa letsatsi la tshipi. Letsatsi le, le ka dirisetswa tiro fela fa go dumelanwe.

2.8 Tuelo ya go dira ka Sontaga: Karolo 16

2.8.1 Modiri yo o dirang ka malatsi mangwe a tshipi, o tshwanetse go duelwa madi a gagwe a tlwaelo gabedi.

2.8.2 Modiri yo o dirang ka letsatsi la tshipi ka tlwaelo, o tshwanetswe go duelwa ga **1.5** go feta madi a gagwe a tlwaelo.

2.8.3 Modiri yo o dirileng ka letsatsi la tshipi a ka duelwa ka go fiwa letlha la khunologo fa go dumelanwe.

2.9 Go dira bosigo: Karolo 17

2.9.1 Badiri ba ba dirang bosigo gare ga ura ya 18:00 bosigo le ya 06:00 mo mesong, ba tshwanetswe go lebogwa ka go okelediwa madi kgotsa go fokolediwa nako ya go dira le go tlamelwa ka dipalamo.

2.9.2 Badiri ba ba dirang ka metlha morago ga 23:00 le pele ga 06:00 tsatsi le le latelang, ba tshwanetse ke go itsesiwe ka:
(a) malwetse le dikotsi tseo di ka ba diragalelang; le
(b) tetelelo ya go lekolwa ke ngaka.

2.10 Malatsi a boikhutso: Karolo 18

2.10.1 Badiri ba tshwanetse go duelwa tuelo ya bone ya tlwaelo tebabg le letsatsi lengwe le lengwe la boikhutso le le welang mo letsatsing la tiro.

2.10.2 Go dira ka tsatsi la boikhutso go ka dirwa fela ka tumalano mme go duelwa madi a a tlwaelegileng a letsatsi gabedi.

2.10.3 Fa go dumelanwe, letsatsi la boikhutso le ka ananngwa ka le le lengwe ka tumalano.

3. KHUNOLOGO: KGAOLO YA BORARO

3.1 Tiragatso

Kgaolo ya khunologo ga e ame modiri yo o dirang diura tse di ka fa tlase ga tse di 24 ka kgwedi mme le khunologo e e neetsweng go feta e e dumeletsweng mo kgaolong e.

3.2 Khunologo ya ngwaga: Dikarolo 20 & 21

3.2.1 Badiri ba dumeletswe malatsi a a 21 ka tatelano e le malatsi a khunologo ka ngwaga kgotsa, fa go dumelanwa, letlha mo go a a 17 a a dirilweng kgotsa ura e le nngwe go diura di le 17 tse di dirilweng.

3.2.2 Khunologo e tshwanetse go letlelelwa pele ga kgwedi di le tshela morago ga sedikadikwe sa nako ya khunologo se fela.

3.2.3 Mothapi ga a tshwanela go duela modiri go na le go mo letlelela go tsaya nako ya gagwe ya khunologo kwa ntle ga fa a mo koba mo tirong.

3.3 Khunologo ya bolwetse: Dikarolo 22 - 24

3.3.1 Modiri o dumeletswe beke di le tshela tse di duelwang morago ga nako ya kgwedi tse di 36 tsa go dira.

3.3.2 Modiri o dumeletswe letlha le le lengwe la khunologo ya bolwetse e e dueletsweng morago ga go dira malatsi a a 26.

3.3.3 Mothapi a ka kopa lokwalo lwa ngaka jaaka sesupo go modiri yo o ntseng a sa tle tirong lobaka la malatsi a mabedi a a latelanang kgotsa go modiri yo o itlwaeditseng go sa tle tirong, pele a ka mo duela.

3.4 Khunologo ya pelegi: Dikarolo 25 & 26

3.4.1 Modiri yo o mo mmeleng o dumeletswe kgwedi tse nne tse di latelanang tsa khunologo ya pelegi.

3.4.2 Modiri o o mo mmeleng kgotsa yo e leng motsetse ga a dumelelwa go dira tiro e e kotsi mo go ena kgotsa mo ngwaneng wa gagwe.

3.5 Khunologo ya tiro tsa legae: Karolo 27

3.5.1 Badiri bao e seng ba nakwana ba dumelelwa malatsi a mararo a merero ya se legae a a duelelwang ka ngwaga fa modiri a a kopa. Modiri a ka kopa malatsi a a ntseng jaalo fa go belegilwe ngwana wa gagwe kgotsa a lwala, kgotsa fa a tlhokafaletswe ke monna kgotsa mosadi, kgotsa molekane yo a nnang nae, motsadi wa modiri, motsadi yo e leng molebeledi, ngwana wa gagwe, ngwana yo a mo godisang mme e se wa gagwe, ditlogolo kgotsa bana baabo.

3.5.2 Mothapi a ka kopa bopaki jo bo utlwalang.

4. DINTLHA TSA THAPO LE TUELO: KGAOLO YA BONE

4.1 Tiragatso

Kgaolo e ga e ame modiri yo o dirang ura tse di ka fa tlase ga tse 24 ka kgwedi.

4.2 Ntlha tsa bothapi tse di kwetsweng: Karolo 29

4.2.1 Mothapi o tshwanetse go naya modiri fa a simolola tiro tshedimosetso e e kwetsweng ka ntlha tse:

- (a) maina le aterese e e tletseng ya mothapi;
- (b) leina le maemo a modiri kgotsa tlhaloso ka bokhutshwane ya tiro eo modiri a thapetsweng yona;
- (c) mafelo ao modiri a tsileng go dira go one;
- (d) letlha la thapo;
- (e) diura tsa tiro le malatsi ao modiri a tlang go dira ka ona;
- (f) tuelo le mokgwa o o dirisitsweng go e fitlhelela;
- (g) tuelo ya nako e e okeditsweng;
- (h) tuelo tsa madi tse dingwe tse di fa thoko;
- (i) tuelo tse dingwe tseo e seng tsa madi le boleng jwa tsona;
- (j) tuelo di tla duelwa morago ga nako e kae;
- (k) madi a a gogwang;
- (l) khunologo tsotlhe tseo e leng tshwanelo ya modiri;
- (m) nako ya tsiboso le ntlha tsa tumalano ka ga tiro;
- (n) tlhaloso ya khuduthamaga kgotsa setlamo sa karolwana se se tebang le kgwebo ya mothapi;
- (o) nako eo modiri a dirileng ka yona mo tirelong e nngwe eo e ka tsewang jaaka e e ka tsewetsang pele ngwaga tsa thapo tsa modiri;
- (p) maina a ditokomane tse dingwe tsa modiri tseo di ka tsewang go nna bontlhannngwe jwa tumalano mme di ntse di fana ka felo leo khopi nngwe le nngwe e ka bonwang teng.

4.2.2 Ntlha tsa botlhokwa di tshwanetse go boeletswa sešwa fa bothapi bo fetoga.

4.3 Go itsise badiri ka ga ditshwanelo tsa bona: Karolo 30

Bopaki ka go itsese badiri ditshiamelo tsa bona bo tshwanetse go bewa mo pontsheng mo felong jwa tirelo ka puo tsotlhe tse di diriswang mo tirelong.

4.4 Peo ya makwalo-tsamaiso: Karolo 31

Mothapi mongwe le mongwe o tshwanetse go nna le letatamana le le tshotseng tshedimosetso e e latelang:

- (a) leina la modiri le tiro ya gagwe;
- (b) nako eo a e dirileng;
- (c) madi ao a a duetsweng;
- (d) letlha leo a tsetsweng ka lona fa a le ka fa tlase ga dingwaga di le **18**; le
- (e) tshedimosetso nngwe le nngwe e e tlhokegang.

4.5 Tshedimosetso ka ga tuelo: Karolo 33

Tshedimosetso e e latelang e tshwanetse go fiwa modiri e kwetswe fa a duelwa:

- (a) leina la mothapi le aterese;
- (b) leina la modiri le tiro eo a e dirang;
- (c) nako ya tuelo;
- (d) tuelo ka madi;
- (e) tlhagiso ya madi a a gogilweng mo tuelong;
- (f) madi tota ao modiri a a duetsweng;
- (g) dipalo tseo di amanang le tuelo ya modiri di ka bontshwa fa go tlhokega:
 - (i) mokgwa o o dirisitsweng go bala tuelo le go bala madi a a tsentsweng go duela nako ya tiro e e okeditsweng;
 - (ii) lenaane la diura tseo e leng tsa tlwaelo le tsa nako e e okeditsweng;
 - (iii) lenaane la diura tseo di dirilweng ka tsatsi la tshipi kgotsa ka malatsi a boikhutso a nako eo; le
 - (iv) fa go dumelanwe ka mokgwa wa tekatekanyo ya nako tsa go dira, diura tsotlhe tseo di dirilweng di tshwanetse tsa tlhagelela.

4.6 Phokotso le melao e e tebang le dituelo: Dikarolo 34 le 34A

4.1 Mothapi ga a tshwanela go goga madi a tuelo go tswa mo mogolong wa modiri ntle le fa-

4.1.1 Modiri a dumela ka go kwala gore go gogiwe tuelo ya molato o o rileng

4.1.2 Go gogiwa ga tuelo go dirwa ka tumalano e e kopanetsweng, molao, taelo ya kgotlatshekelo kgotsa tsereganyo

4.2 Go gogiwa ga tuelo tebang le tshenyo kgotsa tatlhegelo e e bakilweng ke modiri go ka dirwa fela ka tumalano, mme morago ga fa mothapi a sena go latela thulaganyo e e siameng

4.2 Bathapi ba tshwanetse go duela dituelo tsa madi a a gogilweng le dikabelo tsa bone mo letloleng le le maleba mo sebakeng sa malatsi a le supa.

4.7 Mokgwa wa go bala tuelo le mogolo: Karolo 35

- 4.7.1 Tuelo e balwa go ya ka diura tseo modiri a di dirileng.
- 4.7.2 Tuelo ya mogolo e balwa ka go boeletsa tuelo ya beke ka bone le siripa tharong ($4\frac{1}{3}$).
- 4.7.3 Fa tuelo e balwa ka mokgwa mongwe o e seng nako, kgotsa fa tuelo ya modiri e sa tsepama gonna e fetoga nako nngwe le nngwe, tuelo e tshwanetse go balwa ka go sala morago mokgwa o modiri a duetsweng ka ona jaana:
- (a) beke tse 13 tse di fitileng; kgotsa
 - (b) fa e le gore modiri o thapilwe nako e khutshwane, go tla balwa nako eo fela.
- 4.7.4 Bathapi le badiri ba tshwanetse go leba lenane le le phasaladitsweng mo Kuranteng ya Mmuso go tthomamisa fa karolo e e riling ya tuelo e dira bontlhabongwe ba mogolo wa modiri tebang le dipalelo tse di dirilweng go latela Molao o.

5. KGAOLO MO TIRONG: KGAOLO YA BOTLHANO

5.1 Tiragatso

Kgaolo e ga e akaretse modiri yo o dirileng ura tse di ka fa tlase ga tse di 24 ka kgwedi a direla mothapi.

Tsiboso ya kgaolo mo tirong: Karolo 37

- 5.2.1 Tiro e e dumelanweng e ka kgaolwa fela fa modiri a neilwe tsiboso ya nako e e seng ka fa tlase ga:
- (a) beke, fa modiri a ntse a thapilwe nako e kana ka dikgwedi tse thataro kgotsa ka fa tlase;
 - (b) beke tse pedi, fa modiri a ntse a thapilwe go feta dikgwedi tse thataro mme e seng go feta ngwaga;
 - (c) beke tse nne, fa modiri a ntse a thapilwe ngwaga le go feta kgotsa e le modiri mo polaseng kgotsa mo legaeng la mothapi mme e bile a dirile go feta dikgwedi tse thataro.
- 5.2.2 Tumalano e e kopanetsweng e ka khutshwafatsa kitsiso ya dibeke tse nne go ya go dibeke tse di seng ka fa tlase ga tse pedi.
- 5.2.3 Tsiboso ya go kgaolwa ga tiro ke mothapi ga e ganele modiri go tsaya kgato tsa semolao kगतलhanong le mothapi ka tlogediso eo, se se dumelelwa ke Molao wa Tsamaiso ya Bothapi wa 1995, kgotsa mo molaong mongwe le mongwe.

5.3 Tuelo ya fa o tlogela tiro: Karolo 41

Modiri yo o tlogedisitsweng tiro kgotsa yo konteraka ya gagwe ya tiro e fedisitsweng go ya ka karolo 38 ya Molao wa Botšhoni, 1936 o tshwanetswe ke go fiwa tuelo ya beke go ngwaga mongwe le mongwe o a o dirileng.

5.4 Lokwalo la bosupi jwa tiro: Karolo 42

Fa modiri a tlogela tiro o tshwanetse go fiwa lokwalo la bosupi jwa tiro.

6. KILETISO YA GO THAPIWA GA BANA LE TIRO KA PATELETSO: DIKAROLO 43 - 48

6.1 Ke tlolomolao go thapa bana ba ba ka fa tlase ga mengwaga e 15.

6.2 Bana ba mengwaga e e ka fa tlase ga 18 ga ba a tshwanela go thapiwa go dira tiro e e fetang mengwaga ya bone kgotsa e e bayang matshelo a bone mo kotsing.

6.3 Go baka, go pateletsa kgotsa go batla gore mongwe a dire ka pateletso ke tlolomolao.

7. Go fetofetolwa ga Metheo e e Botlhokwa ya Molao wa Bothapi: Karolo 49 & 50

7.1 Tumalano ya botlhe eo e dumelanweng ke khuduthamaga ya baemedi e ka tsenya kgotsa ya tlosa metheo o o botlhokwa wa molao wa bothapi kwa ntle ga:

- (a) thulaganyo ya nako ya go dira ya badiri ka ntlha tsa kalafi, tshireletso le mabaka a a tebang le magae a badiri (Karolo 5, 7, 9 & 13);
- (b) go fokotsa tshireletso e e neilweng badiri bao ba dirang bosigo [Karolo 17(3) & (4)];
- (c) go fokotsa nako ya khunologo ya ngwaga gonna tlase ga beke tse pedi (Karolo 20);
- (d) go fokotsa tshwanelo ya go tsaya khunologo ya pelegi (Karolo 25);
- (e) go fokotsa tshwanelo ya go tsaya khunologo ya bolwetse ka moo go dumelelwang ka teng (Karolo 22 - 24); le
- (f) kganelo ya thapo ya bana le tirelo ka pateletso (Karolo 48).

7.2 Tumalano tse di tlhakanetsweng le tsa motho ka nosi di ka tloswa kgotsa tsa dirisiwa boemong jwa metheo e e botlhokwa ya bothapi gontse go tlhokometswe tsepamo go molao kgotsa setlamong sa karolwana (Karolo 49).

- 7.3 Letona la Ditirelo le ka tsaya tshwetso go fetola kgotsa go tlogela motheo o o botlhokwa wa bothapi. Se se ka dirwa fa mothapi a ka tsenya kopo kgotsa e tsengwa ke lekgotla la bathapi (Karolo 50).
- 7.4 Setlamo sa karolwana se kanna sa se sekegelwe tsebe fa lekgotla la badiri leo le okametseng badiri le sa dumalane kgotsa le sa newa tshono ya go nna le tshwaelo go Letona. Khopi ya setlamo sa karolwana e tshwanetse go bewa pontsheng mo felong la tiro ke mothapi mme le fitlhelelwe ke badiri (Karolo 50).

8. Setlamo sa karolwana: Karolo 51

Setlamo sa karolwana se ka dirwa go tsibosa badiri ka metheo e e botlhokwa ya molao wa bothapi tirelong le mo tikologong.

9. Mokgwa wa tlhokomelo tsenyo-tirisong le tsamaisong ya molao: Karolo 63 - 81

- 9.1 Batlhatlhabi ba ditirelo ba tshwanetse go tsibosa badiri le bathapi ka ditokelo le ditlamo tsa bone go ya ka molao o o laolang bothapi. Ba tshwanetse go dira ditlhatlhobo, go batlisisa dilelo, ba ka tlhoma batho ba ba rileng dipotso, go tlhatlhoba dikwalo le go di tlosa fa go tlhokega (Karolo 64 - 66).
- 9.2 Motlhatlhabi a ka neelana ka lokwalo-kgapeletso go mothapi yo o sa diring ka go latela molawana o rileng wa molao ona. Mothapi a ka ganetsana le lokwalo-kgapeletso leo ka go ikuela go Molaodi-Kakaretso wa Bodiri, mme ene, fa a sena go amogela boipelaetso bo, a ka netefatsa, siamisa kgotsa a bo kgapela kwa thoko. Se se ka dirwa fela fa ba ka ikuela go lekgotla la bodiri (Karolo 68 - 73).
- 9.3 Badiri ga ba tshwanela go kgethololwa gonne ba dirisa tshwanelo ya bone go ya ka Molao o (Karolo 78 - 81).

10. KE MANG YO O TSEWANG E LE MODIRI: KAROLO 83A

- 10.1 Motho yo o direlang mongwe, kgotsa yo o tlamelang tirelo go mongwe o tsewa e le modiri fa:-
- (a) mokgwa kgotsa diura tsa gagwe tsa go dira di laolwa kgotsa di tlhokomelwa;
 - (b) mokgwa kgotsa diura tsa gagwe tsa go dira di laolwa kgotsa di tlhokomelwa;
 - (c) e le karolo ya mokgatlho wa mothapi;
 - (d) fa a diretse motho mongwe sebaka sa diura di ka nna 40 ka kgwedi mo dikgweding tse tharo tse di fetileng;

- (e) fa a ikaegile ka motho mongwe tebang le ekonomi;
- (f) fa a tlamelwa ka didiriswa kgotsa ditlabakelo tsa go dira;
- (g) fa a direla motho kgotsa a tlamela motho a le mongwe ka tirelo.

10.2 Fa nngwe ya dintlha tse e le teng, go tsewa gore motho yoo ke modiri go fitlhela mothapi a netefatsa gore ga se modiri.

11. KAKARETSO:

Ke tlolomolao go:

- (a) kgoreletsa kgotsa go ema motho pele le go mo tsenya mowa o o sa siamang fa a dira tiro go ya ka Molao o;
- (b) bona kgotsa go leka go nna le dikwalo tse di tshotseng tshedimosetso ka mokgwa wa bokhukhuntswane kgotsa ka go neelana ka bopaki kgotsa dikwalo tseo e seng tsa bonnete;
- (c) itira motlhatlhabi wa ditirelo kgotsa motho mongwe yo a nang le maemo a go dira tiro e e rileng go ya ka Molao o;
- (d) gana kgotsa go palelwa go araba ka botlalo potso tsa molao tseo a di bodiwang ke motlhatlhabi wa ditirelo kgotsa motho mongwe yo o neilweng thata ya go dira tiro go ya ka Molao o;
- (e) gana kgotsa go palelwa go dira go ya ka kopo ya semolao ya motlhatlhabi wa ditirelo kgotsa motho mongwe yo o neilweng thata ya go dira tiro go ya ka Molao o;
- (f) tlhokisa kgotsa go kgoreletsa motlhatlhabi wa ditiro kgotsa motho mongwe yo o neilweng thata ya go dira tiro go ya ka Molao o (Karolo 92).

